

کتاب الکترونیک تجربه نوینی از مطالعه

مهدیار عبدالمهی

روزنامه نگار

ورود تکنولوژی به عرصه زندگی، تغییرات گسترده‌ای در تمام حوزه‌ها و ابعاد مختلف زندگی مردم از جمله صنعت نشر ایجاد کرده است. ظهور پدیده نشر الکترونیکی و توزیع کتاب‌های الکترونیکی و دستگاه‌های کتابخوان (e-bookreader) منجر به بروز تحولات اساسی در صنعت نشر شده است. کتاب الکترونیکی (ebook) که در قالب بسته‌های نرم‌افزاری مانند پی‌دی‌اف ارائه می‌شود عملاً باعث گسترش استفاده از آن در سطح جهانی شده است.

آنیه نو در آستانه روز کتاب و کتابخوانی در گفت‌وگوهای مردمی نظر افراد را در خصوص کتاب الکترونیک، مزایا و معایب آن جویا شده که در ادامه می‌خوانید.

هدیه عیدی‌نیا، دبیر تاریخ در گفت‌وگو با «آنیه نو» با اشاره به اینکه کتاب الکترونیکی، مطالعه را راحت‌تر کرده است، گفت: «این شکل از کتاب مزایای بی‌شماری نسبت به کتاب‌های کاغذی و صوتی دارد. قابلیت ذخیره‌سازی در تبلت‌ها و گوشی‌های هوشمند و دسترسی در هر زمان و مکان از امتیازات کتاب الکترونیک است.»

عیدی‌نیا افزود: «برای حضور در کلاس باید همواره کتاب درسی و دفتر نمره همراه خود داشته باشم، کتاب الکترونیک و کتابخانه مجازی فرصت خوبی است و دیگر نیازی نیست کتاب‌های موردعلاقه‌ام را با خود حمل کنم.» این آموزگار ادامه داد: «از طرفی در برنامه طاقچه و فیدیبو، کتابخانه الکترونیک ایجاد کردم و زمان‌هایی که دانش‌آموزان مشغول استراحت کوتاه و یا انجام تکالیف کلاسی هستند یا حتی در رفت‌وآمدهای روزانه و سفرهای خانوادگی به راحتی به آن‌ها مراجعه می‌کنم و بی‌دردسر مشغول مطالعه می‌شوم.»

این دبیر تاریخ انعطاف‌پذیری را یکی دیگر از مزیت‌های کتاب الکترونیک خواند و بیان کرد: «کتاب الکترونیک این امکان را فراهم آورده که به آسانی اندازه و سبک فونت و رنگ پس‌زمینه را تغییر دهیم. به همین دلیل بروز اختلالات بینایی و مشکل خواندن به حداقل می‌رسد.» او با اشاره به خریداری فوری این کتاب‌ها از طریق پلتفرم‌های آنلاین گفت: «کتاب موردنظر خود را بعد از پرداخت آنلاین و دانلود، در کتابخانه مجازی ذخیره می‌کنم. با وجود کتاب الکترونیکی دیگر نیازی به گشتن و مراجعه به کتابفروشی‌های فیزیکی نیست و در زمان و انرژی صرفه‌جویی می‌شود.» عیدی‌نیا با اشاره به امکان جست‌وجو در کتاب‌های الکترونیک افزود: «از این طریق می‌توان به سرعت کلمات کلیدی یا عبارات خاصی را در

میهن داوری
روزنامه نگار

تاریخچه ظهور کتاب صوتی (گویا) به سال ۱۹۳۱ در ایالات متحده آمریکا برمی‌گردد. نخستین بار این نوع کتاب‌ها در پروژه‌ای برای نابینایان به نام (پروژه کتاب برای افراد نابینا) تولید شد و به مرور با استقبال عموم مردم و گسترش فناوری و لوازم صوتی، رواج بسیاری پیدا کرد. اولین کتاب صوتی فارسی (کتاب گویا) در ایران در سال ۱۹۲۹ توسط دکتر علی اصغر آموزگار که خود از نابینایان کشور بود ارائه شد. در حال حاضر دیگر مخاطب کتاب صوتی نه فقط نابینایان، بلکه طیف وسیعی از مردم هستند. به همین سبب هر روزه شاهد عرضه تعداد بی‌شماری کتاب صوتی با موضوعات مختلف در کشور هستیم. «آنیه نو» به مناسبت روز کتاب و کتابخوانی (۲۴ آبان‌ماه) در گفت‌وگو با صابر ساده، مدیر تولید شرکت فرهنگ فیلم انتشارات علمی و فرهنگی سازمان تأمین اجتماعی ویژگی‌و ظرفیت‌های کتاب صوتی و چالش‌های پیش‌روی تولید آن را بررسی کرده است.

• آیا انتشارات علمی و فرهنگی در حوزه تولید کتاب صوتی اقدامی انجام داده است؟
در انتشارات این اتفاق پس از انتشار فراخوان جذب گویندگان کلید خورد. به دنبال نشر عمومی فراخوان، گویندگان جوانی جذب شدند، کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی به‌صورت رایگان برای آن‌ها برگزار شد و هم‌زمان به موازات آموزش‌ها، صوتی‌کردن کتاب‌ها نیز دنبال شد.

• انتشارات با چه چالش‌هایی در حوزه تولید کتاب صوتی مواجه است؟
قراردادهای فاقد صوتی‌کردن کتاب از سوی انتشارات با مؤلفان یکی از چالش‌هاست. اینکه ممکن است انتشارات قراردادهایی

متن کتاب پیدا کرد. کتاب‌های الکترونیک دارای امکانات دیگری از جمله لینک‌ها، حاشیه‌نویسی‌ها و محتوای چندرسانه‌ای هستند که اطلاعات بیشتری درباره محتوای کتاب به مخاطب ارائه می‌دهند.»

او در بیان معایب کتاب‌های الکترونیکی گفت: «اگرچه دسترسی به این کتاب‌ها بسیار سریع و آسان است اما با بروز کوچک‌ترین اختلال در پلتفرم‌ها یا دستگاه‌های الکترونیکی، خواننده برای دسترسی به کتابخانه مجازی خود دچار چالش جدی می‌شود. همچنین مطالعه در دستگاه‌های الکترونیکی گاهی اوقات آزادنده است و چشم‌ها را دچار خستگی می‌کند. علاوه بر این، تمرکز بر محتوای کتاب به دلیل دریافت هم‌زمان اعلان‌ها و پیام‌های مختلف در دستگاه‌های الکترونیکی، دشوارتر از کتاب‌های کاغذی است.»

رشد میانگین مطالعه سالانه
فاطمه موسوی‌ویانه، دکترای جامعه‌شناسی گفت: «شش سال است برنامه فیدیبو و طاقچه را روی تبلت نصب کرده‌ام. تا امروز ۳۲۰۰ کتاب الکترونیک خریده و حدود ۷۰۰ کتاب خریداری شده را خوانده‌ام. از وقتی کتاب الکترونیک می‌خوانم میانگین مطالعه سالانه‌ام دو برابر شده و به بیش از صد کتاب در سال رسیده است.» او با اشاره به باور اغلب مردم درباره لذت بیشتر ورق زدن کتاب کاغذی، در خصوص چرایی ترجیح کتاب الکترونیک افزود: «به چند دلیل؛ اولین و مهم‌ترین آن اینکه کتاب الکترونیک ارزان‌تر و به‌طور میانگین قیمت آن ۴۰ درصد قیمت کتاب کاغذی است. البته راحتی خرید کتاب نیز جذابیت دارد که لم داده روی مبل و با زدن چند دکمه انجام می‌شود.»

این جامعه‌شناس خواندن کتاب الکترونیکی را راحت‌تر

دانست و ادامه داد: «به خاطر مشکل شبکیه چشم، خواندن کتاب کاغذی برایم سخت است؛ چون خواندن خطوط ریز کتاب آزادنده و نیازمند نور کافی تابیده روی صفحه است اما برای خواندن کتاب الکترونیک روی تبلت (ده اینچ که همان اندازه صفحه کتاب است)، به راحتی اندازه فونت و فاصله بین خطوط قابل تنظیم و بزرگ‌نمایی است، نوع فونت آن را به آسانی تغییر می‌دهم و با تنظیم نور صفحه و پس‌زمینه می‌توانم ساعت‌ها کتاب بخوانم، قبل از اینکه چشم‌هایم به سوزش بیفتند، اشک بریزند یا سیاهی بروند.» موسوی‌ویانه افزود: «آخرین دلیل، امکان فوق العاده دسترسی همیشگی و همه‌جایی کتاب‌ها بر روی تبلت‌ها و تلفن همراه است. کتاب الکترونیکی دردسر نداشتن فضای نگهداری، بسته‌بندی و جابه‌جایی در اسباب‌کشی را ندارد، این را آدمی می‌گوید که هزار عدد کتاب کاغذی دارد و مستأجر نیز هست!»

این جامعه‌شناس عدم قابلیت امانت دادن کتاب را ایراد اساسی کتاب الکترونیکی برشمرد و گفت: «البته من بیشتر نسخه الکترونیک داستان و رمان می‌خرم که معمولاً فقط یکی دو بار خوانده می‌شوند و اگر نسخه کاغذی آن‌ها را نیز می‌خریدم، به خاطر نداشتن جای کافی بعد از مدتی باید به دوستان یا کتابخانه عمومی هدیه می‌دادم اما بیشتر کتاب‌های موردعلاقه من در بین اطرافیانم طرفدار چندانی ندارد و می‌توانم به راحتی به نسخه الکترونیک کتاب‌ها اکتفا کنم و اگر از کتابی خوشم آمد بعدتر نسخه کاغذی آن را با اطمینان و اشیاقی بخرم.»

ترجیح کتاب صوتی

محمدمهدی نداف، فعال حوزه کسب و کار اینترنتی گفت: «من خودم شخصاً کتاب الکترونیک استفاده می‌کنم. خیلی وقت است که نمایشگاه کتاب نمی‌روم و

جلوگیری از قطع درختان با تولید کتاب صوتی

با فلان تیراژ مشخص چاپ و منتشر می‌شود اما برای کتاب صوتی یک‌بار هزینه می‌شود و ممکن است میلیون‌ها بار پخش و به فروش برسد.

• آیا تمام کتاب‌ها قابلیت تبدیل شدن به کتاب صوتی را دارند؟

خیر، همه کتاب‌ها این قابلیت را ندارند. بسیاری از کتاب‌ها مبتنی بر تصویر هستند و زمانی که تصویر در معرض دید مخاطب قرار نگیرد جنبه مکتوب آن نیز ارزش چندانی ندارد که انگیزه‌ای برای صوتی‌کردن آن ایجاد شود. دسته دیگری از کتاب‌ها که ارزش گویاشدن ندارند، کتاب‌های تاریخ مصرف گذشته مبتنی بر یافته‌های علمی سال‌های دور هستند که علم جدید با دستیابی به یافته‌های جدید آن‌ها را رد کرده است. صوتی‌شدن این دسته از کتاب‌هایی معنا و فاقد ارزش است.

• لازمه تولید کتاب صوتی با کیفیت قابل قبول چیست؟
عوامل زیادی در این زمینه دخالت دارد. مؤلف و تیم تولید عوامل اصلی هستند. اصلاً مردم ایران صداهای خوبی دارند. بی‌دلیل نیست سال‌ها در عرصه دوبله، هنرمندان درجه یک کشورمان در سطوح جهانی مقام‌های اول و دوم دوبلوری را کسب کردند. در مجموع، برای تولید یک کتاب صوتی خوب، انتخاب یک اثر خوب مؤثر است. در مرحله بعد، صدایپیشه خوبی برای خوانش متن کتاب با دقت نظر و حساسیت بالا انتخاب شود. صدایپیشه‌ای که آموزش دیده و متخصص باشد. افراد آموزش دیده هنری، میکسر و آهنگساز نیز در خلق یک کتاب صوتی خوب نقش چشمگیری دارند.

• حذف موانع تولید کتاب صوتی نیازمند چه لوازم و شرایطی است؟

همان‌طور که گفتیم برخی از قراردادهای انتشارات علمی و فرهنگی با مؤلفان فاقد بند صوتی‌شدن هستند. بعضاً به دلیل اینکه شماری از قراردادها مربوط به سال‌های دور هستند این نسخه‌های قراردادی فاقد گزینه صوتی‌شدن به معنای

جامعه

کتاب نمی‌خرم مگر اینکه کتابی هدیه گرفته باشم و به دستم برسد.»

او دسترسی آسان را یکی از مزیت‌های کتاب الکترونیک خواند و افزود: «از طریق فیدیبو و طاقچه سریع کتاب‌های خریداری شده را باز و شروع به مطالعه می‌کنم.» نداف با اشاره به اینکه طرفدار کتاب صوتی نیست، گفت: «گنجینه آرامش پایدار، اثر صوتی با محوریت معنویت است که خودم آن را انجام می‌دهم. همچنین اگر موضوع ضروری و یا سخنرانی را بخواهم بشنوم به فایل صوتی آن مراجعه می‌کنم. اخیراً کتاب جول استین که اجرای خوبی داشت را گوش دادم چون بیان خیلی خوبی هم داشت. در مجموع ترجیح من خوانش کتاب مکتوب از طریق برنامه‌های طاقچه و فیدیبو است.»

او تأکید کرد: «ترجیحاً اگر بخواهم چیزی گوش دهیم موسیقی، آموزش و یا سخنرانی است در غیر این صورت کتاب مکتوب آنلاین می‌خوانم.»

نداف در بیان مزیت‌های کتاب الکترونیکی گفت: «کتاب چاپی حجیم و سنگین است و باید مدام داخل کیف یا دست به این سو و آن سو حمل شود. بسیاری از افراد آسیب چشمی را یکی از معایب کتاب الکترونیک به دلیل نور ساطع شده از تبلت یا گوشی همراه مطرح می‌کنند. این موضوع در اپلیکیشن‌های موجود به واسطه امکانات پیش‌بینی شده از بین رفته است.»

این فعال حوزه کسب و کار اینترنتی اضافه کرد: «در برنامه‌های موجود نور و فونت قابل تغییر است و می‌شود کاملاً مشکی و کوچک شود و لزوماً نیازی به درشت کردن نوشته نیست. در حالی که روز به روز قیمت کتاب چاپی در حال افزایش است قیمت کتاب الکترونیک بسیار پایین است. مهم‌تر اینکه در مواقع و مناسبت‌های مختلف کتاب‌ها با تخفیف عالی به فروش می‌رسند.»

نداف ادامه داد: «مزیت‌های دیگری نیز وجود دارد که شاید دغدغه‌من نباشد. اینکه چاپ هر کتاب به قطع تعداد بی‌شماری درخت منجر می‌شود و کتاب الکترونیک از این منظر به حفظ محیط زیست کمک چشمگیری می‌کند.» او در پاسخ به اینکه آیا کتاب صوتی می‌تواند جایگزین کتاب کاغذی شود، افزود: «این موضوع به سلیقه افراد برمی‌گردد. به نظرم هیچ‌یک از روش‌های خواندن نسبت به دیگری برتری ندارند و مکمل یکدیگر هستند. در مجموع انتخاب نوع کتاب به سلیقه، شرایط ذهنی و روحی اشخاص بستگی دارد.»

نداف توضیح داد: «اگر ماشین بگیرم و اهل رانندگی با ماشین باشم شاید کتاب صوتی گزینه خوبی باشد. موقعیت افراد نیز تأثیرگذار است که تمایل داشته باشند از وقت‌های مرده خود به بهترین نحو استفاده کنند. صدای گوینده کتاب صوتی نیز باید گیرا باشد و اگر با متن ارتباط خوبی برقرار کند قطعاً اجرای او تأثیرگذار خواهد بود و شنونده به شنیدن اثر مشتاق‌تر می‌شود.»

امروزی هستند. بنابراین در حال حاضر باید در قراردادهای این بند گنجانده شود. اگرچه بسیاری از قراردادهای انتشارات با مؤلفان برجسته دارای این مشکل بود. در ادامه راه، سعی انتشارات بر این بود که تا حدودی این چالش‌ها را از میان بردارد. نکته دیگر اینکه هنوز جایگاه، ظرفیت و ارزشمندی کتاب صوتی برای مخاطبان جایفته‌ده است. انتشارات و به‌تبع آن فرهنگ فیلم باید در این زمینه جدی‌تر عمل کنند. اینکه گفته شود کتاب صوتی در عین دسترسی آسان، قابل استفاده و خوانش در گوشی همراه در تمام فضا‌های عمومی در یک چشم به‌هم‌زدن آتی است، اینکه فرد علاقه‌مند به کتاب صوتی می‌تواند در جلوگیری از تخریب طبیعت نقش اثرگذاری ایفا کند و اینکه به تکرار یادآور شویم برای چاپ فیزیکی هر کتاب، درختان زیادی باید قطع شوند.

باید به این مهم اشاره کرد که صوتی‌کردن کتاب صرفاً یک خوانش از کتاب نیست بلکه ارزش افزوده‌ای است که به کتاب داده می‌شود. صدا و اجرای گوینده، موسیقی، تنظیم و میکس و مستر کردن، آهنگسازی و... در اصل ارزش افزوده یک اثر است و سطح و جایگاه کتاب را تا حد زیادی ارتقا می‌دهد. باید تلاش شود که برای مخاطب جاییفتد که با وجود ارزشمندی و جذابیت کتاب چاپی، کتاب صوتی نیز دارای ارزش افزوده، دسترسی آسان و به‌لحاظ هزینه‌ای نیز به صرفه‌تر است.

امروزه معرفی ظرفیت‌های مالی و معنوی کتاب صوتی باید به یکی از دغدغه‌های جدی پیش‌روی نه‌تنها فرهنگ فیلم و انتشارات علمی و فرهنگی، بلکه تمام افراد فعال در این حوزه تبدیل شود تا با احساس مسئولیت افزون‌تری، گام‌های اثرگذاری در این مسیر برداشته شود.

اگر ارائه آموزش‌های حوزه تربیت صدا و صدایپیشگی در سطح کلان و با گستردگی افزون به کمترین هزینه فراهم شود، سرعت تولید کتاب صوتی با کیفیت و کمیت بیشتری افزایش می‌یابد و این موضوع به مرور در ترویج بیشتر فرهنگ کتابخوانی در کشور مؤثر خواهد افتاد.

atiyeno.ir

یادداشت

نشر الکترونیک

نیازمند حمایت قضایی

عبدالله خامنی‌فر

وکیل دادگستری

حق ادبی یا هنری گونه‌ای از حقوق مادی و معنوی است که در همه جهان و در سال‌های نزدیک در ایران بسیار موضوع گفت‌وگو و حتی چالش در روابط اجتماعی اشخاص حقیقی و حقوقی بوده است. این موضوع پیش از این، بیشتر درباره انتشار کتاب، فیلم و حتی نقاشی هنرمندان مشهور و بزرگ‌تر در افکار عمومی به‌ویژه رسانه‌ها مطرح می‌شد اما با شتاب قابل توجه در گستره جامعه، اهمیت بیشتری یافت. با توجه به پیامدهای استفاده از حقوق مادی و معنوی، دستاوردها و کالاهای فرهنگی همچون فیلم‌ها، کتاب‌ها، نشریات، نرم‌افزارها، وب‌سایت و درگاه‌های اینترنتی و فضای مجازی، لزوم حمایت از این حقوق و حتی تدوین مقررات و بنیان‌گذاری سازوکارهای مدیریت آن و پشتیبانی از دارندگان این حقوق، افزون شد.

حق ادبی یا هنری، همان حق مالکیت بر ارزش و اختیار هرگونه بهره‌مندی از هر پدیده یا کالا و به اصطلاح متداول و امروزی، اثری است که متعلق به پدیدآورنده و خالق آن مانند نویسنده، کارگردان، مترجم، فیلمساز، تصویرگر (نقاش)، تهیه‌کننده، ناشر، کارگردان، طراح، فیلمنامه‌نویس، نمایشنامه‌نویس و آفریننده هرچیز- که به اصطلاح دارایی مادی یا معنوی دارای ارزش حتی اگر فقط برای خود سازنده آن مهم باشد- است.

خوشبختانه در ایران پس از پیوستن به معاهده دیرین پاریس درباره مالکیت صنعتی و از سال ۱۳۱۰ تصویب قانون ثبت علائم و اختراعات (با اصلاحات سال ۱۳۸۶)، از سال ۱۳۴۸ قانون حمایت مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تصویب و اجرا شده است که با تفسیر منصفانه و مطابق عرف توسط صاحبان و کسب و کارهای فرهنگی و سازمان‌های نظارتی و قضایی، تا کنون مهم‌ترین پشتیبان قانونی برای پاسداری از حقوق ادبی و هنری بوده است. همچنان که با تصویب قانون تجارت الکترونیک و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای با ابتکار دولت اصلاحات، برای شناسایی حقوق ادبی و هنری در مبادلات، خدمات و کالاهای رایانه‌ای و همچنین اینترنت و فضای سایبری (مجازی) و جلوگیری از نقض حقوق دارندگان آن و مالکان و ذی‌نفعان خالق آثار هنری و ادبی اقدام بزرگ و مهمی شد.

البته مهم‌ترین سند بین‌المللی برای حمایت از حقوق ادبی و هنری و با عنوان کامل و معروف‌تر، کمی رایت (حق نسخه‌برداری) است که میثاقی با معاهده برن نام دارد و در سال ۱۸۸۶ میلادی توسط چندین کشور تدوین و تصویب شد و اکنون بیش از ۱۷۶ کشور دنیا آن را پذیرفته‌اند؛ چراکه یکی از بهترین اسناد پشتیبان حقوق ادبی و هنری است و با پیشینه ۱۴۰ ساله همچون قانونی داخلی بسیاری از کشورهای پیوسته به آن مورد استفاده است. حق کمی رایت برای تنظیم قراردادها و حقوق مربوط به پدیدآورندگان کالاها و خدمات ادبی و هنری از جمله سینما، نمایش، کتاب و ترجمه، محصولات تصویری، صوتی و حتی اینترنتی و رایانه‌ای و فضای مجازی کاربرد دارد و قابل استناد است. شوربختانه دولت ایران هنوز به این پیمان بزرگ و مهم جهانی نپیوسته است و به همین علت، بسیاری از آثار هنری و ادبی جهان نه‌از سویی دارندگان حق نشر و فروش آن و نه‌از سویی طرفداران و نیازمندان آن در ایران قابل خرید و استفاده نیست.

با وجود اینکه اکنون در کشورمان برای نشر الکترونیک، سازمان‌هایی برپا شده و مقرراتی برای دریافت مجوز و پایش حقوق نشر الکترونیک تدوین شده است (پیش‌بینی پایگاه‌های خبری و سکوهای نشر و فروش آثاری چون کتاب، فیلم و موسیقی به صورت الکترونیک) هنوز آنچه بر روابط حرفه‌ای پدیدآوری و تولید، توزیع، نشر و فروش و حقوق حاکم بر این عرصه غالب است قراردادهای توافق‌نامه‌های غیررسمی است. با توجه به نابرابری در جایگاه صاحبان اصلی آثار ادبی و هنری و مالکان ایده‌های غیر قابل ثبت، نابرابری در حمایت در بخش ادبی و هنری و دست‌اندرکاران کسب و کارهای مرتبط با این موضوع، تنها در صورت گنجاندن دقیق حقوق و ضمانت اجراهای مورد حمایت قانون و مراجع نظارتی بالادستی و قضایی قابل اتکا و ضامن توازن در عرضه و تقاضای آثار هنری و ادبی است.

پس شایسته است در این باره با رویکردی جامع‌نگر، لایحه جامع حقوق مالکیت فکری که مدت‌هاست در فرایند تدوین و قانون‌گذاری است، با بهره‌مندی از آرای متخصصان حقوقی، مالکیت فکری و فناوران بخش‌های هنری و ادبی، کارشناسی و با دقت و ریزبینی لازم، تصویب شود.